

Nº 15/1946.

FINANS- och EKONOMIUTSKOTTETS betänkande Nº 15/1946 i anledning a/v landskapsnämndens frams tällning till Ålands landsting med förslag till landskapslag om landskapsunderstöd åt arbetarinstitut i Mariehamn.

Sedan Landstinget remitterat landskapsnämndens nästberörda framställning med förslag till finans- och ekonomiskutskottets beredning, får utskottet, efter verkställd granskning av handlingarna i ärendet, vördsamt avge följande utlåtande:

Det torde vara på sin plats och tjäna till upplysning i sak att här i korthet redogöra för arbetarinstitutets uppkomst i republiken och de legislativa åtgärder statsmakten vidtagit för desammas understödjande.

Allt sedan arbetsprogram uppgjordes för det första arbetarinstitutet i republiken, som vidtog med sin verksamhet i staden Tammerfors år 1899, hade i huvudsak enahanda principer tillämpats med avseende å organisationen av arbetarinstitut, som under de senaste åren inrättats, delvis jämväl under andra namn. Om aftonen, efter den egentliga arbetstidens slut, hade i dessa vuxen ungdom och även äldre personer beretts tillfälle till idkande av studier på vetandets olika områden, oftast icke blott under ett, utan ock under flera vinterhalvår.

Arbetarinstitut och med dem jämförliga inrättningar hade till antalet växlat, beroende på den varierande storleken av de anslag, som under årens lopp beviljades. Många institut blevo av brist på tillräckliga anslag tvungna att till och med upphöra med sin verksamhet, medan andra åter fortsatte arbetet under ekonomiska svårigheter. Härigenom vållades avbräck i upplysningsarbetet, varför behov av lagstiftning för en närmare organisation av arbetarinstitut, såväsent gjorde sig starkt gällande.

För åvägabringande av en sådan organisation ingav regeringen till Riksdagen den 6 september 1926 proposition om statsunderstöd åt arbetarinstitut. I denna proposition hade i fråga om statsunderstöds erläggande bibehållits de allmänna principer, som även därintills tillämpats vid tilldelning av sagda understöd. Nu fastslogs statsunderstödet belopp till 50 procent av institutets verkliga utgifter på särskilda villkor, för vilka ej närmare redogörelse torde här erfordras. Riksdagen antog regeringens förslag i största huvudsak den 24 november 1926 och lag i ämnet utfärdades den 31 december 1926. Sedermera blev frågan om statsunderstödet ordnad genom lagen den 28 april 1938 och dess verkställighetsförordning av den 22 juni samma år enligt ungefärligen samma grundprinciper som i 1926 års lag. Emellertid tillkom den 18 december 1939 en lag om temporär ändring av sistnämnda lag om statsunderstöd åt arbetarinstitut.

Enligt denna skulle statsunderstödet jämligt statsrådets prövning utgå med 35-50 procent av institutets verkliga utgifter, men denna lag var gällande enbart under år 1940, varefter understödet skulle utgå enligt 1938 års lag.

I avsaknad av arbetarinstitut och med dem jämförliga fria läroanstalter är Ålands arbetarbefolkning och även andra mindre bemedlade beröfvade förmåner, som motsvarande befolkningslager i republiken besitta. Den form av bildningsverksamhet, vilken nämnda läroanstalter utöva, har dock visat sig vara av stor betydelse för höjandet och befrämjandet av nämnda befolknings strävanden efter bildning och allmän kultur. På grund härav och då det är av betydelse att även inom landskapet skapa en folklig kultur på bredare basis, synes det utskottet vara ett steg i rätt riktning att på Åland främja uppkomsten av ett arbetarinstitut eller en medborgarskola i Mariehamn.

Vid granskningen av förevarande förslag till landskapslag har utskottet funnit, att vid dess uppgörande rikets ovannämnda lag om statsunderstöd åt arbetarinstitut av år 1938 och lagens samma år utfärdade verkställighetsförfordning tjänat såsom huvudsakliga förebilder. Men härvid har även beaktats landskapets särställning och insulära läge. Utskottet har jämväl prövat halten av de uttalanden, som vid remissdebatten gjordes. Emedan utskottet icke funnit anledning till anmärkningar mot lagförslaget i huvudsak, har det kunnat föreslå dess godkännande, utom beträffande elevantalet 30 i 2 § 7 p. Då Ålands folkhögskolas minsta antal elever i gällande landskapslag av den 10 mars 1931 fastställes till 25 och härom vid tiden för lagens antagande landskapets särställning och insulära läge togs i betraktande, synes vägande skäl föreligga att även i denna landskapslag fastställa minimiantalet elever till 25, varför denna ändring föreslås. Tillika önskar utskottet särskilt understryka, att bestämmelsen i 2 § 5 p. därom, att undervisningen skall handhavas utan partiagitation icke må av Landstinget upphävas, ty landskapets partipolitik måste värdesättas och andliga friheten. Varje likriktning måste bekämpas. Och frihet måste baseras på individ, ej på kollektiv.

Enär utskottet dessutom anser några konstitutionella hinder icke möta för ifrågavarande landskapslags ikraftträdande, får utskottet vördsamt föreslå,

att Landstinget ville antaga nedanstående

L a n d s k a p s l a g

om understöd åt arbetarinstitut i Mariehamn.

I enlighet med Ålands landstings beslut stadgas:

Allmänna stadganden.

1 kap.

Om understöd och villkoren för dess erhållande.

1 §.

Arbetarinstitut eller därmed jämförlig annorlunda benämnd läroanstalt i Mariehamn tillkommer årligt åandskapsunderstöd med sextio procent av dess verkliga utgifter.

Till institutets verkliga utgifter hänföres: avlöningarna i penningar samt hyresvärdet av institutets egna lokaler, vari tomtens värde icke må inberäknas, hyresvärdet uppskattat enligt av landskapsnämnden fastställda grunder, eller hyresbeloppen för sådan förhyrd lokal, som befinnes motsvara sitt ändamål och för vilken institutets ägare ej annorledes erhåller landskaps- eller statsunderstöd till hyrans erläggande eller rummens underhåll, så ock utgifterna för uppvärmning och belysning, institutinventarier, undervisningsmateriel och bibliotek samt för annonser rörande institutets verksamhet och för tryckningsarbeten.

2 §.

Institutet erhåller landskapsunderstöd på följande villkor:

1) att institutet tillhör eller understödes av kommun eller att dess äganderättsförhållanden eljest äro sådana, att de utgöra garanti för institutets ändamålsenliga verksamhet och dess egendoms bevarande för ändamålet;

2) att institutets lokalförhållanden äro på ett tillfredsställande sätt ordnade;

3) att institutet disponerar över nödiga inventarier samt oundgänglig undervisningsmateriel och bibliotek;

4) att institutet har godkänt arbetsprogram och reglemente;

5) att i institutet meddelas undervisning genom föreläsningar och övningar företrädesvis i sociala och ekonomiska, men jämväl i humanistiska och naturvetenskapliga ämnen för höjande av allmänbildningen och väckande av intresse för självstudier samt för uppnående av i det medborgerliga livet nödvändiga färdigheter, och att undervisningen handhaves med skicklighet och nit samt i enlighet med pedagogiska principer, lämpade efter de studerandes ålder, utan partiagitation;

6) att institutets arbetstermin omfattar minst 26 veckor;

7) att vid institutet studier idkas av personer i ålder ej under sexton år till ett antal av minst tjugufem och att elevantalet icke i något ämnes studiegrupp understiger tio, i fortsättningsgrupper i fall, som särskilt bestämmas, icke fem;

- 8) att institutets föreståndare och lärare innehava sådan kompetens, som i denna landskapslag stadgas, och att deras avlöning är skälig;
- 9) att institutet står under landskapsnämndens inspektion; samt
- 10) att institutet icke upprätthålles för ernående av ekonomisk vinst.

3 §.

Ansluter sig institutet som delägare till sådan pensions- eller försäkringsanstalt, vari dess ordinarie lärare kunna bliva försäkrade för erhållande av pension och begravningshjälp, samt deltar i erläggandet av lärarnas årliga försäkringsavgifter, gives institutet härför av landskap medel årligt bidrag med hälften av totalbeloppet av varje försäkringsavgift, dock ej överstigande 2.000 mark om året för varje försäkrad.

På landskapsnämnden ankommer att godkänna pensions- eller försäkringsanstalt, vartill sådan anslutning kan ske.

4 §.

Nedgår institutets elevantal så, att medelantalet under två år å rad understiger det föreskrivna, beslute landskapsnämnden, huruvida och i vilken mån landskapsunderstöd skall åt institutet fortfarande utgivas.

2 kap.

Arbetarinstitutets ändamål och inrättande.

5 §.

Arbetarinstitutets ändamål är att höja den vuxna ungdomens och de fullvuxna medborgarnas bildning genom att bereda dem tillfälle att under fritid förskaffa sig sådana kunskaper och insikter, vilka äro i det medborgarliga livet behöfliga samt ägnade att främja självstudium och andlig självutveckling.

6 §.

Önskas inrättande av arbetarinstitut i Mariehamn och rätt för detsamma att åtnjuta landskapsunderstöd, skall ansökan därom göras med biläggande av arbetsprogram samt utredning därom, vilka förutsättningar institutets ägare har för fullgörande av villkoren för åtnjutande av landskapsunderstöd. Ansökningen skall ingivas till landskapsnämnden.

7 §.

Institutet skall hava av landskapsnämnden fastställt reglemente, innehållande bestämmelser om:

- 1) institutets undervisningsprogram samt arbetsordning;
- 2) institutets äganderättsförhållanden;
- 3) sammansättningen av institutets direktion och dess åligganden;
- 4) föreståndarens åligganden och rättigheter;
- 5) lärarpersonalens sammansättning, skyldigheter och rättigheter;

- 6) ordningen för föreståndares och lärares antagande i tjänst, avgång, entledigande eller uppsägning;
- 7) institutets arbetstider;
- 8) intagning av elever i institutet, utgivande av betyg och studieavgiften samt ordningen och disciplinen vid institutet;
- 9) förande av dagbok samt värden av arkiv och bibliotek;
- 10) uppgörande av institutets budget, handhavandet av institutets ekonomi och räkenskaper samt användningen av institutets egendom ävensom huru med den skall förfaras, ifall institutets verksamhet tillsvidare eller för alltid nedlägges; samt
- 11) andra arbetet vid institutet berörande omständigheter, angående vilka särskilda bestämmelser anses erforderliga.

3 kap.

Undervisning och uppfostran.

8 §.

Undervisningen i arbetarinstitutet skall meddelas såväl genom föreläsningar som genom övningar, och bör undervisningen i samtliga ämnen, såväl sociala och ekonomiska som humanistiska och naturvetenskapliga anordnas med beaktande av elevernas liv och arbetsförhållanden, jämte det dem meddelas väckelser och insikter, som främja deras personliga utveckling och äro ägnade att giva dem en klar uppfattning om deras ansvar såväl i deras egenskap av individer som även såsom medlemmar av nationen och samhället.

För utvecklande av förmåga till självverksamhet och självstyrelse böra eleverna beredas tillfälle till institutets ändamål främjande verksamhet inom själva institutet.

9 §.

Institutets ordinarie arbetsperiod fortgår minst 26 veckor och bör veckan under denna tid omfatta minst 10 arbetstimmar, av vilka 2, såvitt förhållandena det tillåta, böra ägnas föreläsningar och 8 annan undervisning. Anordnas vid institutet särskild sommartermin, omfattande minst 6 veckor, skall arbetsveckan under denna tid omfatta minst 6 timmar.

Föreläsningar kunna bevistas av obegränsat antal elever, övriga lektioner i allmänhet av högst 40; elevantalet får dock icke i något ämnes studiegrupp understiga 10, där icke landskapsnämnden vid fastställandet av institutets undervisningsplan på direktionens anhållan ansett ändamålsenligt att i något ämnes studiegrupp sänka elevminimiantalet till 5.

10 §.

Skolans föreståndare skall årligen i god tid före arbetsperiodens vid-

tagande uppgöra en detaljerad undervisningsplan, som, godkänd av direktio-
nen, utan dröjsmål i och för fastställelse insändes till landskapsnämnden.

Önskar man vid institutet uppgöra undervisningsplan för termin, vare
detta tillåtet.

4 kap.

Föreståndare och lärare.

11 §.

Vid arbetarinstitutet skall finnas en föreståndare, som leder och över-
vakar anstalten och verksamt deltagar i undervisningen, samt erforderligt
antal lärare.

I händelse av samundervisning må till biträdande föreståndare utses
någon lärare av annat kön än föreståndaren för att bistå denna vid insti-
tutets ledning och i uppfostringsarbetet.

12 §.

Föreståndare utses av institutets direktion till en början på två pro-
vår, efter vilkas utgång för honom skall å befattningen utfärdas stadfäs-
telsebrev, därest han befinnes uppgiften vuxen och eljest lämplig att
handhava befattningen.

Direktion skall underställa såväl valet som stadfästelsen landskaps-
nämndens godkännande.

13 §.

Lärare antages av institutets direktion på framställning av förestån-
daren antingen för en arbetsperiod i sänder eller på två provår, efter
vilkas utgång för honom skall utfärdas stadfästelsebrev, därest han be-
finnes uppgiften vuxen och eljest lämplig till befattningen.

Direktionen skall underställa val och stadfästelse i befattningen av
ordinarie lärare landskapsnämndens godkännande.

14 §.

Kompetensvillkor för föreståndarbefattning vid arbetarinstitutet är,
att den sökande avlagt filosofiekandidatexamen, kandidatexamen i sociolo-
gi eller annan motsvarande universitetsexamen, att han antingen i kandi-
dat- eller pedagogieexamen erhållit vitsord i pedagogik eller undergått
motsvarande enskilt förhör hos vederbörande lärare vid universitetet eller
social högskola, och att han under minst ett arbetsår med framgång varit
lärare vid arbetarinstitut eller haft motsvarande praktik eller förvärvat
nödiga insikter.

15 §.

Kompetensvillkor för lärarbefattning vid arbetarinstitutet är vid uni-
versitetet eller annan högskola, fortbildningsväroverk, seminarium för

lärare vid högre folkskola eller i yrkesskola eller på annat sätt förvär-
vade nödiga kunskaper och insikter samt i arbete ådagalagt intresse för
uppfostrings- och undervisningsuppgifter.

5 kap.

Lokaler, inventarier och undervisningsmateriel.

16 §.

Arbetarinstitutet skall hava till sitt förfogande ett tillräckligt an-
tal rymliga och för ändamålet lämpliga undervisnings- och arbetsrum jämte
erforderliga inventarier, undervisningsmateriel och bibliotek.

6 kap.

Tillsyn.

17 §.

Tillsynen över arbetarinstitutet ankommer på landskapsnämnden, som
står i direkt förbindelse med institutet och låter inspektera det.

Institutet är skyldigt att till landskapsnämnden omedelbart efter ar-
betsperiodens vidtagande insända enligt fastställt formulär avfärdad an-
mälan om arbetsperiodens vidtagande och inom en månad efter arbetsperio-
dens avslutande likaså enligt fastställt formulär uppgjord berättelse
över verksamheten under arbetsperioden samt på anmodan meddela även andra
upplysningar rörande institutet.

18 §.

Den lokala tillsynen över institutet handhaves av en direktion, angå-
ende vars sammansättning stadgas i reglemente.

Direktionen bör bestå av minst tre ordinarie medlemmar och två supple-
anter med institutets föreståndare som självskriven medlem.

7 kap.

Landskapsbidraget.

19 §.

Landskapsunderstöd utdelas till institutet av landskapsnämnden två
gångar om året, i februari och oktober, på direktionens för institutet
rekvisition, vid vilken, beträffande understödet för vårperioden, bör
fogas enligt bestämmelserna i institutets reglemente godkänd inkomst- och
utgiftsstat för det löpande året och som, vad beträffar understödet för
höstperioden, göres efter det till landskapsnämnden insänts undervisnings-
program och anmälan om arbetsperiodens vidtagande. För vårperioden utgår
understödet med 25 % och för höstperioden med 20 % av de beräknade verkli-
ga utgifterna. Det slutliga beloppet av understödet för året tillställs
institutet, sedan redogörelse jämte erforderliga handlingar samt därvid
fogad rekvisition inkommit till landskapsnämnden och granskats.

Har arbetsinstitutet på stadgag sätt försäkrat sina ordinarie för-
ståndare och lärare för erhållande av pension och begravningshjälp, er-
lägges till detsamma årligen i landskapsunderstöd hälften av varje för-
säkringsavgifts årliga totalbelopp, dock ej överstigande 2.00⁰ mark om
året för varje försäkrad.

8 kap.

Särskilda bestämmelser.

21 §.

Beslut om nedläggande ~~tillsvidare~~ eller helt och hållet av arbetarin-
stitutets verksamhet och om användning av detsamma tillhörig egendom
skall utan dröjsmål meddelas landskapsnämnden, vilken bör tillse, att
landskapsunderstöd anskaffad egendom icke kommer främmande ändamål till
godo.

Mariehamn den 18 november 1946.

På finans- och ekonomiutskottets vägnar:

Paul E. Paulson

Paul E. Paulson.

Werner W:son Becker

Werner W:son Becker.

Uti ärendets behandling hava deltagit ordföranden Paulson, viceordfö-
randen Blomroos samt ledamöterna Bertell, Albert Jansson ävensom supplea-
ten Nordman.

N:o 8/1946.

STORA UTSKOTTETS betänkande N:o 8/1946 med
anledning av landskapsnämndens framställning
till Ålands landsting med förslag till land-
skapslag om landskapsunderstöd åt arbetarin-
stitut i Mariehamn.

Landstinget, som i ärendet fått mottaga finans- och ekonomiutskottets
betänkande N:o 15/1946, har däröver inbegärt stora utskottets utlåtande,

Stora utskottet har vid behandling av ärendet enhälligt omfattat fi-
nans- och ekonomiutskottets förslag, varför stora utskottet värdsamt
föreslår

att landstinget ville antaga ifrågavarande
lagförslag i den lydelse finans- och ekonomi-
utskottet föreslagit.

Mariehamn den 26 november 1946.

På stora utskottets vägnar:

Carl Holmqvist
Carl Holmqvist.

Walter Johansson
Walter Johansson.

Närvarande i utskottet: ordföranden Carl Holmqvist, samt ledamöterna
Elis Andersson, Carl Bengtz, Anton Borg, Carl Carlson, J.E. Eriksson,
Gustaf Jansson, Hjalmar Holmqvist, K.A. Lindholm och Rauha Åkerblom.